

# مرکز فارماکوویژیالانس ایران گزارش

خرداد و تیر ماه ۱۳۸۹

دکتر فاطمه تاجیک رستمی، دکتر نغمه جاویدنیکو  
دکتر حمیده سیدعلی الهی، دکتر شادی یوسفیان

.....  
مرکز ثبت و بررسی عوارض ناخواسته دارویی کشور

طبق استانداردهای سازمان جهانی بهداشت کشورهایمانی که از میزان گزارش‌دهی مناسبی برخوردار هستند، سالانه بیش از ۲۰۰ مورد گزارش به ازای یک میلیون جمعیت دریافت می‌دارند. بر این اساس انتظار می‌رود که در کشور ما با جمعیت

مرکز فارماکوویژیالانس ایران از کلیه همکاران درخواست می‌نماید در صورت وقوع هرگونه عارضه دارویی، مورد یا موارد مشکوک را با تکمیل فرم زرد به این مرکز گزارش نمایند و یا با شماره تلفن ۸۸۹۳۳۱۹۳-۴ تماس حاصل فرمایند.

## توجه

- ۱- آمار و ارقام ارایه شده توسط مرکز ADR از عوارض دارویی دریافت شده، به هیچ وجه نشان‌دهنده میزان وقوع آن عوارض در سطح کشور نیست.
- ۲- عدم گزارش برخی عوارض به مرکز ADR، به هیچ وجه نشان‌دهنده عدم وقوع آن در سطح کشور نمی‌باشد.

**جدول ۱ - فراوانی گزارش‌های ارسالی به مرکز ADR ایران از استان‌های مختلف کشور در خرداد ماه سال ۱۳۸۹**

نام استان	فراوانی
فارس	۷۷
تهران	۶۲
مازندران	۳۶
اصفهان	۲۳
خراسان جنوبی	۱۴
قم	۱۲
کردستان	۱۰
مرکزی	۱۰
کرمانشاه	۷
آذربایجان غربی	۷
گیلان	۷
بوشهر	۶
خراسان رضوی	۶
همدان	۶
خوزستان	۶
گلستان	۶
قزوین	۵
آذربایجان شرقی	۴
سمنان	۴
اردبیل	۳
سیستان بلوچستان	۲
لرستان	۲
هرمزگان	۱
خراسان شمالی	۱
کرمان	۱
نامشخص	۵
<b>کل</b>	<b>۳۲۳</b>

بیش از ۶۰ میلیون، سالانه حداقل ۱۲۰۰۰ مورد گزارش عارضه دارویی به مرکز ADR ارسال گردد (گزارش‌های ارسالی به مرکز ADR در سال ۱۳۸۸ ۴۰۹۳ مورد می‌باشد) این مهم جز با عنایت جامعه محترم پزشکی به اهمیت مقوله فارماکوویژیالانس میسر نمی‌گردد.

در خرداد ماه سال ۱۳۸۹ تعداد ۳۲۳ مورد گزارش از نقاط مختلف کشور به مرکز ثبت و بررسی عوارض ناخواسته داروها ارسال گردیده است (جدول ۱).

در میان گزارش‌های رسیده به این مرکز بیشترین فراوانی مربوط به دسته دارویی Anti-infective (۴۴/۲۷ درصد) و دسته دارویی Central Nervous System (CNC) (۱۳ درصد) بوده است (جدول ۲).

در دسته دارویی Anti-infective داروی سفتریاکسون با ایجاد عوارضی نظیر کهیر، راش افت فشار خون، تنگی نفس و شوک آنافیلاکسی در صدر جدول قرار دارد (جدول ۳).

در دسته دارویی Central Nervous System (CNC) داروی فنی‌توئین با ایجاد عوارضی نظیر کهیر، خارش و درد محل تزریق مسبب ایجاد بیشترین عوارض بوده است (جدول ۴).

جدول (۶) فراوانی سیستم‌ها یا اعضا آسیب دیده بدن ناشی از مصرف داروهای آنتی‌بیوتیک که به مرکز ADR ارسال گشته است، مشاهده می‌گردد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، اختلالات پوستی در این جدول بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است.

**Table 2.** Drug classes responsible for ADRs reported to Iranian ADR monitoring center (03.89)

Drug class	No	Percent
Anti-infective Agents	143	44.27
Central Nervous System Agents	42	13
Cardiovascular Drugs	26	8.1
Blood Formation & Coagulation	24	7.43
Hormones and Synthetic Substitutes	19	5.88
Gastrointestinal Drugs	17	5.26
Skin and Mucous Membrane Agents	11	3.4
Blood Derivatives	7	2.16
Antineoplastic Agents	7	2.16
Local Anesthetics	5	1.54
Miscellaneous Therapeutic Agents	4	1.23
Heavy metal Antagonist	4	1.23
Antihistamine Drugs	3	0.93
Vitamins	2	0.62
Autonomic Drugs	2	0.62
Electrolytic, Caloric and Water Balance	1	0.31
Diagnostic Agents	1	0.31
Smooth Muscle Relaxants	1	0.31
Herbal Drugs	1	0.31
Respiratory Tract Agents	1	0.31
Serums, Toxoids and Vaccins	1	0.31
Eye, Ear, Nose and Throat (EENT) Preparation	1	0.31
<b>Total</b>	<b>323</b>	<b>100</b>

\*مرجع مورد استفاده در این دسته‌بندی، American Hospital Formulary Drug Information Service (AHFS) 2007 می‌باشد.



**Table 4.** Central Nervous System responsible for reported ADRs to Iranian ADR monitoring center (03.89)

Drug	No	Percent
Phenytoin	7	16.7
Lamotrigin	3	7.14
Indomethacin	3	7.14
Methadone	3	7.14
Celecoxib	2	4.76
Diclofenac	2	4.76
Acetaminophen	2	4.76
Haloperidol	2	4.76
Magnesium sulfate	2	4.76
Amitriptyline	1	2.38
ASA	1	2.38
Citalopram	1	2.38
Phenobarbital	1	2.38
Atracurium	1	2.38
Bupivacain	1	2.38
Chlorpromazine	1	2.38
Fentanyl	1	2.38
Gabapentin	1	2.38
Ibuprofen	1	2.38
Tramadol	1	2.38
Naltrexone	1	2.38
Succinylcolin	1	2.38
Thiopental	1	2.38
Topiramate	1	2.38
Trazodone	1	2.38
<b>Total</b>	<b>42</b>	<b>100</b>

**Table 3.** Anti-infective drugs responsible for reported to ADRs Iranian ADR monitoring center (03.89)

Drug	No	Percent
Ceftriaxone	34	24.5
Vancomycin	23	17
Cefazolin	13	9
Ciprofloxacin	10	7
Co-trimoxazole	9	6.3
Metronidazol	6	4.2
Imipenem-Cilastatin	5	3.5
Amoxicillin	5	3.5
Clindamycin	5	3.5
Ampicillin	4	2.8
Cefotaxim	3	2.1
Clarithromycin	3	2.1
Cefixime	3	2.1
Cephalexin	2	1.4
Ceftizoxim	2	1.4
Co-Amoxiclav	2	1.4
Peginterferon Alpha-2A	2	1.4
Penicillin	2	1.4
Amphotericin-B	1	0.7
Ceftazidime	1	0.7
Chloramphenicol	1	0.7
Etambutol	1	0.7
Furazolidone	1	0.7
Gentamicin	1	0.7
Griseofulvin	1	0.7
Rifampin	1	0.7
Sulfasalazine	1	0.7
<b>Total</b>	<b>143</b>	<b>100</b>

**جدول ۵ - مهم‌ترین عوارض ارسال شده به مرکز ADR ایران در خرداد ماه ۱۳۸۹ بر حسب سیستم یا عضو آسیب‌دیده در بدن**

درصد	فراوانی	سیستم / عضو آسیب‌دیده
۳۱/۷۱	۱۳۷	اختلالات پوستی (راش، خارش، کهیر و ...)
۱۵/۲۸	۶۶	اختلالات عمومی (ضعف، ادم، لرز و ...)
۱۰/۸۸	۴۷	اختلالات عصبی (سررد، سرگیجه و ...)
۱۰/۸۸	۴۷	اختلالات گوارشی (تهوع، استفراغ، ناراحتی معده و ...)
۷/۶۳	۳۳	اختلالات تنفسی (سرفه، تنگی نفس و ...)
۴/۴	۱۹	اختلالات محل تزریق (آبسه، درد، سفتی محل تزریق و ...)
۴/۴	۱۹	اختلالات انعقادی (خونریزی و ...)
۳/۲۴	۱۴	اختلالات عروقی (واسکولیت، ترومبوفلیت و ...)
۲/۳۱	۱۰	اختلالات قلبی - عروقی (درد قفسه سینه، کاهش فشار خون و ...)
۲/۰۸	۹	اختلالات بینایی (تاری دید و ...)
۲/۰۸	۹	اختلالات ضربان قلب (آریتمی، تپش قلب و ...)
۱/۶۲	۷	اختلالات روانی (سندروم قطع مصرف، هالوسیناسیون و ...)
۱/۴	۶	اختلالات اتونوم (گرگرفتگی، خشکی دهان و ...)
۰/۷	۳	اختلالات گلوبول‌های سفید (لکوپنی، اگرانولوسیتوز و ...)
۰/۷	۳	اختلالات عضلانی - اسکلتی (درد عضلات، درد استخوان‌ها و ...)
۰/۲۳	۱	اختلالات گلوبول قرمز (آنمی و ...)
۰/۲۳	۱	اختلالات ثانویه (اشتباه دارو پزشکی و ...)
۰/۲۳	۱	اختلالات کبدی (هپاتیت و ...)
۱۰۰	۴۳۳۰	کل

\* از آنجایی که در برخی موارد، بیش از یک عارضه دارویی در یک فرد بیمار مشاهده شده است، تعداد فراوانی کل مشاهده شده در این جدول بیش از ۳۳۳ مورد (تعداد کل گزارش‌ها) می‌باشد.

جدول (۷) بیانگر فراوانی سیستم‌ها یا اعضا داروهای موثر بر سیستم عصبی به مرکز ADR آسیب‌دیده بدن می‌باشد که به دنبال مصرف ایران، ارسال گشته است.

**جدول ۶- عوارض ناشی از مصرف داروهای آنتی‌بیوتیک**  
ارسال شده به مرکز ADR ایران در خرداد ماه ۱۳۸۹ بر  
حسب سیستم یا عضو آسیب‌دیده در بدن

سیستم / عضو آسیب‌دیده	فراوانی	درصد
اختلالات پوستی	۸۵	۴۱/۱۲
اختلالات عمومی	۲۵	۱۲/۱
اختلالات تنفسی	۲۴	۱۱/۶
اختلالات گوارشی	۲۲	۱۰/۶۲
اختلالات عصبی	۱۶	۷/۷۳
اختلالات ضربان قلب	۷	۳/۳۸
اختلالات عروقی	۶	۲/۹
اختلالات بینایی	۶	۲/۹
اختلالات محل تزریق	۵	۲/۴۱
اختلالات قلبی عروقی	۴	۱/۹۳
اختلالات روانی	۲	۰/۹۶
اختلالات اتونوم	۲	۰/۹۶
اختلالات گلوبول سفید	۲	۰/۹۶
اختلالات کبدی	۱	۰/۴۳
<b>کل</b>	<b>۲۰۷°</b>	<b>۱۰۰</b>

\* از آنجایی که در برخی موارد، بیش از یک عارضه دارویی در یک فرد بیمار مشاهده شده است، تعداد فراوانی کل مشاهده شده در این جدول بیش از ۱۴۳ مورد (تعداد کل گزارش‌های ناشی از داروهای آنتی‌بیوتیک) می‌باشد.

**جدول ۷- عوارض ناشی از مصرف داروهای**  
Central Nervous System ارسال شده به مرکز ADR  
ایران در خرداد ماه ۱۳۸۹ بر حسب سیستم یا عضو  
آسیب‌دیده در بدن

سیستم / عضو آسیب‌دیده	فراوانی	درصد
اختلالات پوستی	۱۵	۳۱/۲۵
اختلالات عمومی بدن	۷	۱۴/۵۸
اختلالات گوارشی	۷	۱۴/۵۸
اختلالات عصبی	۶	۱۲/۵
اختلالات تنفسی	۵	۱۰/۴۴
اختلالات محل تزریق	۳	۶/۲۵
اختلالات قلبی عروقی	۲	۴/۱۶
اختلالات روانی	۱	۲/۰۸
اختلالات عروقی	۱	۲/۰۸
اختلالات بینایی	۱	۲/۰۸
<b>کل</b>	<b>۴۸°</b>	<b>۱۰۰</b>

\* از آنجایی که در برخی موارد، بیش از یک عارضه دارویی در یک فرد بیمار مشاهده شده است، تعداد فراوانی کل مشاهده شده در این جدول بیش از ۴۲ مورد (تعداد کل گزارش‌های ناشی از داروهای موثر بر سیستم عصبی) می‌باشد.

از جمله عوارض شدید و جدی می‌توان به شوک آنافیلاکسی، ایست قلبی و سندروم استیونس جانسون با سفتریاکسون و شوک آنافیلاکسی ناشی از مترونیدازول و ایست تنفسی با آدنوزین اشاره نمود.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود اختلالات پوستی بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. در میان گزارش‌های رسیده در خرداد ماه ۱۳۸۹ ۱۳/۹۳ درصد موارد گزارش شده شدید و جدی بوده است.

**جدول ۸ - فراوانی گزارش‌های ارسالی به مرکز ADR ایران از استان‌های مختلف کشور در تیر ماه سال ۱۳۸۹**

نام استان	فراوانی
تهران	۸۶
مازندران	۳۹
فارس	۳۴
گلستان	۱۰
اصفهان	۷
گیلان	۷
خراسان جنوبی	۷
قم	۷
قزوین	۶
بوشهر	۵
اردبیل	۴
خوزستان	۴
همدان	۴
آذربایجان غربی	۳
کرمانشاه	۳
آذربایجان شرقی	۲
کردستان	۲
سمنان	۲
یزد	۲
ایلام	۱
خراسان رضوی	۱
هرمزگان	۱
کرمان	۱
نامشخص	۳
<b>کل</b>	<b>۲۴۱</b>

در تیر ماه سال ۱۳۸۹ تعداد ۲۴۱ مورد گزارش از نقاط مختلف کشور به مرکز ثبت و بررسی عوارض ناخواسته داروها ارسال گردیده است (جدول ۸).

در میان گزارشات رسیده به این مرکز بیشترین فراوانی مربوط به دسته دارویی Anti-infective (۳۴/۴۳ درصد) و دسته دارویی Central Nervous System (CNC) (۱۸/۲۵ درصد) بوده است (جدول ۹).

در دسته دارویی Anti-infective داروی سفتریاکسون با ایجاد عوارضی نظیر کهیر، راش افت فشار خون، تنگی نفس و واکنش آنافیلاکسی در صدر جدول قرار دارد (جدول ۱۰).

در دسته دارویی Central Nervous System (CNC) داروی فنی‌توئین با ایجاد عوارضی نظیر تب و لرز، کهیر، راش ماکولوپاپولر و اختلالات تنفسی مسبب ایجاد بیشترین عوارض بوده است (جدول ۱۱).

جدول (۱۳) فراوانی سیستم‌ها یا اعضا آسیب دیده بدن ناشی از مصرف داروهای آنتی‌بیوتیک که به مرکز ADR ارسال گشته است، مشاهده می‌گردد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، اختلالات پوستی در این جدول بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است.

جدول (۱۴) بیانگر فراوانی سیستم‌ها یا اعضا آسیب دیده بدن می‌باشد که به دنبال مصرف داروهای موثر بر سیستم عصبی به مرکز ADR ایران، ارسال گشته است.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود اختلالات عمومی بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. در میان گزارش‌های رسیده در تیر ماه ۱۳۸۹

**Table 9.** Drug classes responsible for ADRs reported to Iranian ADR monitoring center (04.89)

Drug class	No	Percent
Anti-infective Agents	83	34.43
Central Nervous System Agents	44	18.25
Antineoplastic Agents	21	8.71
Heavy metal Antagonist	21	8.71
Hormones and Synthetic Substitutes	14	5.80
Gastrointestinal Drugs	12	4.97
Miscellaneous Therapeutic Agents	10	4.14
Cardiovascular Drugs	9	3.74
Blood Formation & Coagulation	9	3.74
Electrolytic, Caloric and Water Balance	3	1.25
Skin and Mucous Membrane Agents	3	1.25
Blood Derivatives	3	1.25
Antihistamine Drugs	2	0.84
Oxytocics	2	0.84
Serums, Toxoids and Vaccins	1	0.42
Eye, Ear, Nose and Throat (EENT) Preparations	1	0.42
Autonomic Drugs	1	0.42
Smooth Muscle Relaxants	1	0.42
Herbal Drugs	1	0.42
<b>Total</b>	<b>241</b>	<b>100</b>

\*مرجع مورد استفاده در این دسته‌بندی، American Hospital Formulary Drug Information Service (AHFS) 2007 می‌باشد.

۱۳/۶۹ درصد موارد گزارش شده شدید و جدی بوده است. نالیدیکسیک اسید و واکسن سه گانه و خونریزی گوارشی با پردنیزولون اشاره نمود. گزارشات داوطلبانه عوارض دارویی (Spontaneous Reporting) از طریق ارسال آنافیلاکسی با سفتریاکسون و سفازولین، تشنج با



**Table 11.** Central Nervous System responsible for reported ADRs to Iranian ADR monitoring center (04.89)

Drug	No	Percent
Phenytoin	6	13.64
Carbamazepin	5	11.37
Phenobarbital	5	11.37
Hyoscine	3	6.82
Diclofenac	3	6.82
Cabapentin	2	4.55
Sodium valproate	2	4.55
Lamotrigin	2	4.55
Morphin Sulfate	2	4.55
Celecoxib	1	2.27
Citalopram	1	2.27
Clonazepam	1	2.27
Nortriptyline	1	2.27
Fluvoxamine	1	2.27
Naproxen	1	2.27
Piroxicam	1	2.27
Alprazolam	1	2.27
Chlordiazepoxide	1	2.27
Tramadol	1	2.27
Fluphenazine	1	2.27
Haloperidol	1	2.27
Ibuprofen	1	2.27
Sibutramine	1	2.27
<b>Total</b>	<b>44</b>	<b>100</b>

**Table 10.** Anti-infective drugs responsible for reported to ADRs Iranian ADR monitoring center (04.89)

Drug	No	Percent
Ceftriaxone	30	36.1
Vancomycin	14	16.86
Cefazolin	6	7.23
Ciprofloxacin	5	6.03
Co-Amoxiclav	4	4.81
Clindamycin	3	3.62
Cefixime	3	3.62
Co-trimoxazole	2	2.41
Penicillin	2	2.41
Amoxicillin	2	2.41
Piperacillin	2	2.41
Chloramphenicol	2	2.41
Ampicillin	1	1.21
Azithromycin	1	1.21
Cephalexin	1	1.21
Aciclovir	1	1.21
Nalidixic acid	1	1.21
Chloroquine	1	1.21
Fluconazol	1	1.21
Sulfasalazine	1	1.21
<b>Total</b>	<b>83</b>	<b>100</b>



**جدول ۱۲ - مهم‌ترین عوارض ارسال شده به مرکز ADR ایران در تیر ماه ۱۳۸۹ بر حسب سیستم با عضو آسیب‌دیده در بدن**

درصد	فراوانی	سیستم / عضو آسیب‌دیده
۳۲/۱۱	۹۷	اختلالات پوستی (راش، خارش، کهیر و ...)
۲۰/۱۹	۶۱	اختلالات عمومی (ضعف، ادم، لرز و ...)
۱۱/۲۵	۳۴	اختلالات عصبی (سردرد، سرگیجه و ...)
۱۱/۲۵	۳۴	اختلالات گوارشی (تهوع، استفراغ، ناراحتی معده و ...)
۶/۲۹	۱۹	اختلالات تنفسی (سرفه، تنگی نفس و ...)
۴/۶۳	۱۴	اختلالات محل تزریق (آبسه، درد، سفتی محل تزریق و ...)
۲/۹۸	۹	اختلالات قلبی - عروقی (درد قفسه سینه، کاهش فشار خون و ...)
۱/۹۸	۶	اختلالات عروقی (واسکولیت، ترومبوفلیت و ...)
۱/۹۸	۶	اختلالات روانی (سندروم قطع مصرف، هالوسیناسیون و ...)
۱/۶۵	۵	اختلالات بینایی (تاری دید و ...)
۱/۶۵	۵	اختلالات اتونوم (گرگرفتگی، خشکی دهان و ...)
۱/۳۲	۴	اختلالات ضربان قلب (آریتمی، تپش قلب و ...)
۰/۶۷	۲	اختلالات عضلانی - اسکلتی (درد عضلات، درد استخوان‌ها و ...)
۰/۶۷	۲	اختلالات متابولیک (هیپرکالمی، هیپوگلیسمی و ...)
۰/۳۴	۱	اختلالات ادراری (دیزوری، تکرر ادرار و ...)
۰/۳۴	۱	اختلالات دستگاه تناسلی زنان (واژینیت و ...)
۰/۳۴	۱	اختلالات شنوایی (کاهش شنوایی، بیماری حرکت و ...)
۰/۳۴	۱	اختلالات گلبول‌های سفید (لکوپنی، آگرانولوسیتوز و ...)
۱۰۰	۳۰۲	<b>کل</b>

\* از آنجایی که در برخی موارد، بیش از یک عارضه دارویی در یک فرد بیمار مشاهده شده است، تعداد فراوانی کل مشاهده شده در این جدول بیش از ۲۴۱ مورد (تعداد کل گزارش‌ها) می‌باشد.

فرم‌های زرد، معمول‌ترین روش ارسال گزارش به مراکز فارماکوویژیلانس در سراسر دنیا می‌باشد. در حال حاضر، این روش به‌عنوان یکی از موثرترین روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در زمینه عوارض دارویی در بیش از ۷۶ کشور عضو WHO پذیرفته شده است و حتی کشورهای دارای سابقه طولانی ۳۰

**جدول ۱۳- عوارض ناشی از مصرف داروهای آنتی‌بیوتیک**  
ارسال شده به مرکز ADR ایران در تیر ماه ۱۳۸۹ بر  
حسب سیستم یا عضو آسیب‌دیده در بدن

سیستم / عضو آسیب‌دیده	فراوانی	درصد
اختلالات پوستی	۴۹	۴۸/۵۱
اختلالات عمومی	۱۵	۱۴/۸۷
اختلالات گوارشی	۸	۷/۹۵
اختلالات تنفسی	۷	۶/۹۷
اختلالات عصبی	۵	۴/۹۷
اختلالات قلبی عروقی	۴	۳/۹۸
اختلالات ضربان قلب	۳	۲/۹۹
اختلالات عروقی	۳	۲/۹۹
اختلالات بینایی	۲	۱/۹۹
اختلالات روانی	۱	۰/۹۹
اختلالات متابولیک	۱	۰/۹۹
اختلالات محل تزریق	۱	۰/۹۹
اختلالات دستگاه تناسلی زنان	۱	۰/۹۹
اختلالات گلبول‌های سفید	۱	۰/۹۹
<b>کل</b>	<b>۱۰۱°</b>	<b>۱۰۰</b>

**جدول ۱۴- عوارض ناشی از مصرف داروهای**  
Central Nervous System ارسال شده به مرکز  
ADR ایران در تیر ماه ۱۳۸۹ بر حسب سیستم یا عضو  
آسیب‌دیده در بدن

سیستم / عضو آسیب‌دیده	فراوانی	درصد
اختلالات عمومی بدن	۲۷	۳۴/۱۷
اختلالات پوستی	۲۵	۳۱/۶۴
اختلالات گوارشی	۶	۷/۵۹
اختلالات عصبی	۵	۶/۳۲
اختلالات روانی	۳	۳/۸۰
اختلالات تنفسی	۳	۳/۸۰
اختلالات بینایی	۳	۳/۸۰
اختلالات قلبی عروقی	۲	۲/۵۴
اختلالات عروقی	۲	۲/۵۴
اختلالات اتونوم	۲	۲/۵۴
اختلالات شنوایی	۱	۱/۲۶
<b>کل</b>	<b>۷۹°</b>	<b>۱۰۰</b>

\* از آنجایی که در برخی موارد، بیش از یک عارضه دارویی در  
یک فرد بیمار مشاهده شده است، تعداد فراوانی کل مشاهده  
شده در این جدول بیش از ۷۹ مورد (تعداد کل گزارش‌های  
ناشی از داروهای هورمونی) می‌باشد.

\* از آنجایی که در برخی موارد، بیش از یک عارضه دارویی در  
یک فرد بیمار مشاهده شده است، تعداد فراوانی کل مشاهده  
شده در این جدول بیش از ۸۳ مورد (تعداد کل گزارش‌های  
ناشی از داروهای آنتی‌بیوتیک) می‌باشد.

- منابع
1. American Hospital Formulary Service (AHFS) Drug Information 2007.
  2. www.medscape.com
  3. www.fda.gov

الی ۴۰ ساله در ثبت و بررسی ADR، هم‌چنان در  
تقویت این سیستم می‌کوشند. با استفاده از این روش  
می‌توان از مشاهدات کلیه حرف پزشکی مشغول به  
فعالیت در سراسر کشور بهره جست و به برآوردی از  
میزان واقعی شیوع عوارض دست یافت.